

فلسفه برای کوچکتها عنوان کتابی است از دیوید وایت ترجمه تینا حمیدی که انتشارات قطره و نشر هنوز آن را در سال ۱۳۸۹ چاپ کرده و در دسترس علاقمندان به حوزه ادبیات کودک و نوجوانان قرار داده است. کتاب از سرآغاز، مقدمه و چهار بخش تشکیل شده است: بخش اول «ارزش‌ها»، بخش دوم «شناخت»، بخش سوم «واقعیت»، بخش چهارم «تفکر انتقادی». این چهار فصل چهار حوزه اصلی فلسفه هستند که نام‌های تخصص آن عبارتند از: اخلاق، شناخت، متافیزیک و منطق. این کتاب به نقل از نویسنده از ارزش‌های بدیهی اجتماعی یا دارای تأثیر متقابل تا موضوعات انتزاعی پیش می‌رود. هر بخش از چندین سؤال شکل گرفته است. وایت در بخش اول، سعی کرده است پرسش‌ها را با توجه به علاقه دانش آموزان کوچک‌تر هم تنظیم کند. زیرا در سن‌های کمتر کودکان اغلب درگیر سؤالات ارزشی می‌شوند. در بخش دوم پرسش‌ها از جنبه شخصی به حوزه‌های مختلف شناختی وارد می‌شود. در بخش سوم، مسائل مربوط به ماهیت واقعیت مطرح می‌شوند که از همه انتزاعی‌تر هستند و بیشتر باعث حیرت و شگفتی جوانان می‌شوند. در بخش چهارم، پرسش‌هایی در مورد تفکر منطقی و صریح ارائه شده است.

در واقع نویسنده قصد خود را از ترتیب فصول چنین بیان می‌کند که ساختار کتاب به طور غیر مستقیم نشان دهد که فلسفه بعد تاریخی دارد و فلاسفه متأخر از فیلسوفان پیش از خود درس‌های زیادی آموختند.

وایت در سرآغاز کتاب ایده اصلی و چگونگی راه‌یابی به نوشتن این کتاب را برای مخاطبان این چنین شرح داده است: «بعد از سال‌ها تدریس فلسفه به دانشجویان منفعلی که به فلسفه علاقه نداشتند در سال ۱۹۹۳ تصمیم گرفتم به دانش آموزان مدارس ابتدایی و دبیرستان‌های شیکاگو درس بدهم.»

شروع این روش برای نویسنده سرآغاز راهی بود تا بتواند حیرت و کنجکاوی آدمی را برانگیزد همان حیرت و کنجکاوی که فلاسفه را برانگیخت تا در مورد جهان و مناسبات آن به تفکر بنشینند. در این باره وایت معتقد است: «کتاب فلسفه برای کوچکتها راهی را به سوی شما می‌گشاید که فلاسفه با پیمودن آن نسبت به جهان دچار حیرت می‌شوند.»

وایت بحث تفکر و فلسفه را در حوزه نوجوانان واکاوی و با تجربه عملی در این باره در مدارس شیکاگو متوجه شد که ذهن خلاق و کنجکاو نوجوانان توانایی تفکر و شناخت عمیق‌ترین اندیشه‌های فلسفی فلاسفه بزرگ را داراست؛ اما برانگیختن هوش فلسفی آنان نیازمند تمرین و مباحثه درباره مسائل فلسفی است. چه بسا اگر موضوعات فلسفی به نحوی شایسته برای آنان تشریح شود، افکار و اندیشه‌های شگفت‌انگیزی از خود بروز دهند. او در این رابطه در سرآغاز می‌نویسد: «یکی از خاطرات ارزشمند من مربوط به روزی است که یک کلاس ششمی باهوش و اهل بحث در فاصله دو کلاس جلو من را گرفت و گفت: من واقعاً کلاس فلسفه را دوست دارم، چون تنها جایی است که به خاطر بحث و جدل به ما جایزه می‌دهند.»

نیم نگاهی به

فلسفه برای کوچکتها

چهل سؤال که شما را به حیرت می‌اندازد

الهام حدادی*

h_hadadi2000@yahoo.com

فلسفه برای کوچکتها،
دیوید وایت،
ترجمه تینا حمیدی،
تهران: نشر قطره، ۱۳۸۹.

کتاب از سر آغاز، مقدمه و چهار بخش

تشکیل شده است: بخش اول «ارزش‌ها»، بخش دوم «شناخت»، بخش سوم «واقعیت»، بخش چهارم «تفکر انتقادی». این چهار فصل چهار حوزه اصلی فلسفه هستند که نام‌های تخصص آن عبارتند از: اخلاق، شناخت، متافیزیک و منطق.

بخشی را به عنوان ایستگاه تفکر مطرح می‌کند که در این ایستگاه خواننده با پرسش‌هایی بیشتر و تمرین درباره موضوع بیان شده، می‌پردازد تا پاسخ خود را بیابد. معرفی فیلسوفان جهان و طرح پرسش‌هایی که حیرت آنها را برانگیخته است از مباحث جالبی است که وایت توانسته است با زبانی ساده و قابل فهم به آن بپردازد. البته این پرسش‌ها و تمرین اگر به صورت دسته جمعی با همکاری معلمان برای نوجوانان مطرح شود، کارسازتر است، زیرا حجم مطالب ممکن است مخاطب نوجوان را از ادامه و تمرین موارد خواسته شده دلزده کند. موضوعات فلسفی با بحث و جدل در میان افراد است که می‌تواند لذت فهم و حیرت اندیشه را افزایش دهد. هر چند نمی‌توان منکر این موضوع شد که باید تفکر انتقادی و نحوه صحیح اندیشیدن را به کودکان و نوجوانان از همان آغاز تحصیلات مقدماتی آموخت و این امر مستلزم کاربردی کردن این تمرین در سطح کلاس با کمک معلمان به خصوص معلمان فلسفه است. یکی از نیازهای اساسی بشر اندیشیدن است و پرسش و تبیین و تفهیم آن پرسش، می‌تواند راهگشایترین روش صحیح آموزش باشد.

وایت در مقدمه با تیتیر «فلسفه و پرسشگری» جمله را به این گونه شروع کرده است که: «احتمالاً آدم کنجکاوی هستید که این کتاب را انتخاب کرده اید...»^۳ این جمله به نوعی تشویق خواننده به مطالعه کتاب است. اما آوردن قید «احتمالاً» عنوانی تجاری است که وایت انتخاب کرده است. زیرا تمام انسان‌ها کنجکاو هستند و تفاوت فیلسوفان با دیگران در این تمایز است که کنجکاوی افراد اکثراً توسط خانواده و محیط اجتماعی سرکوب می‌شود و فیلسوفان از این سرکوبی ناامید نمی‌شوند و به ادامه تفکر حیرت انگیزی می‌پردازند.

درباره تمرین‌ها، وایت نکاتی را بیان می‌کند که این نکات جالب است و به درک و میزان لذت مخاطب کمک می‌کند. نکاتی برای بزرگترها نیز ذکر می‌کند تا به جنبه سرگرمی و لذت بخشی کتاب توجه کنند و فرزندان و دانش آموزان خود را با روشی نادرست از این کتاب دلزده نکنند.

وایت شروع هر بخش را با پرسش‌هایی مربوط به بخش آغاز

در بند آخر سرآغاز، نویسنده از علاقه مندان ده ساله و بزرگتر دعوت می‌کند این کتاب را ورق بزنند و تمرین‌های تفکر برانگیز آن را انجام دهند. زیرا آرزوی همه معلمان فلسفه هیجان ذهن انسانی است.

سرآغاز کتاب با شروع مناسبی مخاطب را دعوت به خواندن مباحث فلسفی می‌کند. در واقع، نویسنده کتاب توانسته است با بیان تجربه عملی خویش در مدارس شیکاگو مخاطب را دعوت به انجام تجربه‌ای کاربردی شده کند و مخاطب را اعم از نوجوان یا خانواده‌ها به نحوی شایسته ترغیب به مطالعه کتاب کند.

در مقدمه کتاب، وایت کوشیده است نظریه اصلی یونانیان باستان را در مورد فلسفه بیان کند و با طرح چند سؤال از همان شروع مخاطب را با حیرت و شگفتی روبرو سازد. پرسش‌هایی به ظاهر ساده که شاید هر روز هر فردی با آن روبرو شود و در عین حال هر کس در زندگی خویش یک بار با این پرسش‌ها مواجه می‌شود و ممکن است به راحتی از کنار آن گذرد. سؤالاتی از قبیل: «چرا حیوانات و گیاهان به این شکل هستند؟ آیا کسی را که دوست خود می‌دانید، واقعاً دوست شماست؟ هیچ فکر کرده‌اید که زمان چیست؟»

وایت قصد دارد این نکته را به مخاطب بفهماند که موضوعات ساده و پیش افتاده‌ای که برای اکثر افراد حیرت برانگیز نیست همان موضوعاتی است که فلاسفه با نژادهای ملیت‌ها و جنسیت‌ها و سنین متفاوت در طول ۳۰۰۰ سال پیش تاکنون به آنها اندیشیده‌اند. وایت در این کتاب چهل پرسش مطرح می‌کند که اغلب فیلسوفان با آن مواجه بودند. در آخر برای جلب نظر مخاطب به کتاب خویش بیان می‌دارد که: «اگر سؤالی برایتان جالب است به کتاب مراجعه کنید. اکنون وقت آن است که فلسفه را تجربه کنید!»^۴

وایت سپس به تشریح کتاب در فصول مختلفش می‌پردازد. او هر بخش کتاب را با یک پرسش آغاز کرده است و در مقدمه‌ای مختصر آن را توضیح می‌دهد. او برای تفهیم کردن مباحث فلسفی و چگونگی ورود به اندیشیدن فلسفی تمرین‌هایی درباره همان سؤال و توضیح درباره فیلسوف ارائه می‌دهد. سپس بعد از آشنایی با فیلسوفی که نامش ذکر شده است،

وایت در سر آغاز کتاب ایده اصلی و چگونگی راهیابی به نوشتن این کتاب را
برای مخاطبان این چنین شرح داده است: «بعد از سال‌ها تدریس فلسفه
به دانشجویان منفعلی که به فلسفه علاقه نداشتند در سال ۱۹۹۳ تصمیم گرفتم
به دانش آموزان مدارس ابتدایی و دبیرستان‌های شیکاگو درس بدهم.»

وایت معتقد است: «کتاب فلسفه برای کوچک‌ترها راهی را به سوی شما می‌گشاید
که فلاسفه با پیمودن آن نسبت به جهان دچار حیرت می‌شوند.»

کانت که در قرن هجدهم در انقلاب صنعتی بسیار مؤثر بوده است و یا تأثیر اندیشه‌های هگل و نیچه. پس بر سیستم آموزشی هر کشوری واجب است که نحوه صحیح تفکر را به افراد جامعه آموزش دهند.

تینا حمیدی مترجم این کتاب توانسته ترجمه قابل فهم و صحیحی از متن اصلی ارائه دهد. اما لغات ترجمه شده و یکسری از جملات برای نوجوانان قابل درک و فهم نیست به عنوان مثال در قسمت سؤال ۷ صفحه ۰۳، لغاتی چون: «تحریف، اغتشاش و تناقض» برای یک نوجوان مفهوم نیست و مترجم بهتر است از لغات ساده‌تری استفاده کند. از این نمونه در اکثر جملات کتاب یافت می‌شود. حمیدی با اینکه بسیار تلاش کرده است ترجمه قابل فهمی ارائه دهد، اما نوجوانی که با این کتاب مواجه می‌شود، به تنهایی نمی‌تواند مباحث کتاب را به طور کامل متوجه شود و نیازمند توضیح دیگران است.

نگارنده این مقاله نیز مانند وایت تجربه عملی آموزش این کتاب را با نوجوانی یازده ساله به نام سما حدادی تمرین کرد. حاصل این مباحثه و تمرین پرسش‌ها چنین بود که عدم فهم معنای یکسری کلمات و جملات باعث می‌شود نوجوان در درک مباحث بدون توضیح فرد دیگر باز بماند. اما در عین حال کتاب و پرسش‌های آن برای سما جذاب بود و او از اینکه نظرش مانند فلان فیلسوف بود، احساس لذت می‌کرد و این نکته در موفقیت کتاب تأثیر بسزایی دارد. پیشنهاد می‌شود ترجمه این کتاب با زبانی ساده‌تر چون زبان کتاب‌های آموزشی مدارس ویرایش شود تا نوجوانان به سادگی توانایی خوانش کتاب را بدون نیاز به فرد دیگر بیابند و پرسش‌های آن را با دوستان هم سنشان در میان بگذارند.

پی‌نوشت‌ها

* کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه آزاد، واحد خمین، ایران.

۱. فلسفه برای کوچکترها، سرآغاز کتاب.
۲. همان.
۳. همان.

می‌کند و در انتها سخنانی فلسفی از افراد مشهوری چون رمان نویسان، شاعران و آهنگ‌سازان می‌آورد. معمولاً این جملات نظری متفاوت با فیلسوف مطرح شده دارند که این خود باعث بحث برانگیزتر شدن موضوع مطرح شده دارد. این جملات تأثیر بسزایی در عمق بخشیدن به مطلب دارد و در کنجکاوای مخاطب دخیل می‌شود.

کتاب با همین روش بخش‌های خود را طی می‌کند و در آخر با این پرسش که: «چگونه فلسفی فکر کنید، حتی اگر فیلسوف نیستید؟» وایت به نتیجه‌ای اشاره می‌کند که مخاطب با خواندن این کتاب کسب می‌کند. او این روش را کارآمد برای تفکر صحیح معرفی می‌کند و آشکارا به مخاطب اعلام می‌دارد که از فلسفه ترسید و تفکر را با حیرت از پرسش‌های پیش آمده در ذهنتان ادامه دهید و کتابش را با این جمله تمام می‌کند: «بیباید شروع کنیم!» و با این نشانه تعجب با کنایه‌ای ایهام انگیز به مخاطبان اخطار می‌دهد که قبل از آنکه دیر شود تفکر حیرت انگیز را آغاز کنید.

این کتاب برای نوجوانان و آموزش آنان برای تفکر صحیح می‌تواند مفید واقع شود، هرچند با اینکه نویسنده تمام تلاش خود را کرده است که موضوعات و پرسش‌ها را با زبانی ساده و قابل فهم توضیح دهد، اما در نهایت مباحث کتاب تا حدی ممکن است برای نوجوانان کمی گیج‌کننده باشد و درک صحیحی آن چنان که شایسته است از موضوعات فلسفی نداشته باشند. اما اگر کتاب با کمک معلمان فلسفه به صورت دسته جمعی حتی در اوقات فراغت دانش آموزان تفهیم شود، توانایی آن را دارد که حداقل مقدمه‌ای برای یادگیری تفکر صحیح باشد. زیرا یکی از ملزومات اصلی در رشد کودکان و نوجوانان تفکر صحیح و آموختن شیوه‌های فهم جهان است. تفکر انتقادی افراد در تمام شئون زندگی اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، تاریخی و ادبی... لازمه پیشرفت یک کشور است و چه بسا در طول تاریخ، تفکرات فیلسوفان انقلاب‌های بزرگی پدید آورده است و چه بسا تا مدت‌ها پس از زندگی آن فیلسوف تأثیر اندیشه‌های او بر ساحات مختلف جامعه باقی مانده است مانند تفکرات ایمانوئل